

Het synodus, binnen Leeuwarden op huijden den 5^{en} Martij anno 1605 vergadert, heeft na anroepinghe van den naem des Heeren tot praesidem gecoren D. JOHANNEM BOGERMANNUM, dienaer te Leeuwarden, ende tot scribam FLORENTIUM JOHANNIS, dienaer tot Sneeck.

De procuratien der volmachten van de classen op desen synodum gecommitteert gheeyscht ende gelesen sijnde sijn deselve voor goet gekent, als oick mede de commissie van de E. heeren KEMPO WIJARDA ende IPO JACOBS JUCKAMA, dewelcke van de E. heeren Staten waren gedeputeert om desen synodo by te wesen. Ende belangende de namen der gecommiteerde volmachten op desen synodum sijn dese:

wt den classe van Leeuwarden: D. JOHANNES BOGERMANNUS ende HENRICUS HINCKENA als dienaren, mijnheer ZWARTZENBORGH ende mijnheer JOHANNES SAEKAMA als ouderlinghen;

wttet classe Sylvana: GERARDUS CLEBOCERUS ende VARMOLDUS HARMANNI als dienaeren, SIPKE ATTES ende SIMEN GOSSES als ouderlinghen;

wt Snecana: FLORENTIUS JOHANNIS ende HUGO PETRI als dienaren, HENDRICK WIJGERS ende WIJBRANT HARCKES van Bosum als ouderlinghen;

wt Bolsvardiana: ADAMUS VESTERMANNUS ende CORNELIUS FLORUS als dienaeren, TILJEN REIJNERS ende EECHE JELLES als ouderlinghen;

wt Franequerana: IDZARDUS NICOLAI ende VILHELMUS FOLCERI als dienaren, den E. JACOBUS GHEMINGH, secretarius ende JANTKE ANES als ouderlingen;

1) Eigenhandige onderteekening. 2) In marg. staat: »copie voor tclass. van Sneeck.»

wt Doccumana: *BARTHOLOMEUS BILLERBEKE* ende *FRANCISCUS AVERCAMPUS* als dienaeren, *POPCKE WATMANS* ende *JACOB JACOBS* als ouderlinghen.

Na desen sijn gelesen acta synodi Doccumanae ende daervan gesloten in voegen, als volght:

1. De gecommiteerde van den classe van Franeker sijn vermaent om haer classi oft eenige dienaren int bysonder, in haer classe daertoe gedeputeert, an te dienen, dat se den last haer gegheven om de professoren van Leyden ende Franeker over eenighe vraagstukken te begroeten ende haer meyninghe aff te vraghen willen vervorderen.

2. In de saecke van *DIJORRE HOLTES* is besloten, dat hem sal nomine deses synodi schriftlijk angedient ende belast worden sich te richten ende na te comen tbesluit des Doccumanae synodi over sijn persoon gedaen ende, ingevalle hy tselfde vertreckt na te comen, is classi van Bolswardt belast tselfde te effectueren aen hem ende dat wt naem des synodi.

3. tSynodus gehoirt hebbende het rapport van de gecommiteerde des classis *Bolsvardiana* van tgene tclassis voorgenomt gedaen heeft in de sake *TYDONIS DANIELIS*, heeft geoordeelt de sake sodanich te sijn, dat voir dese reijse tot gheen volle wtvoeringhe oft naerder verhandelinghe ende besluit van dien can voortgetreden worden. Wil nochtans het synodus, soo tclassis van Bolswardt meerder ende vaster kennisse van tselfde crijght, dat sy dan *TYDONEM* ende tclassen, daer hij in Groningherlandt onder sorteert, van ende op deselve sake schriftlijk anspreken ende vermanen.

4. Belanghende den persoon *TAMMONIS LYRANI* is besloten, dat men sal an den E. heeren Staten aenhouden, dat haer gelijve hem voir sijn arm ende nootdrufftich huysgesin eenich middel van onderhout toe te staen ende te gonne. Ende dit becomen sijnde sal by den heeren van Dockum gesolliciteert worden, dat haer belijve den *TAMMONEM* voorsz. met sijn huysgesin in haer stadt te ontfanghen ende alle moghelijcke vlijt ende neersticheyt aenwenden om hem tot een tuchtich leven ende eerlijcken arbeydt te dringhen.

5. Aengaende de resolutie gedaen op de vraghe, oft men na eyndinge des synodi het h. nachtmael oick behoort te houden, alsoo van den classen daerop niet en is gelet ende volghens d'advijzen der classen van den teghenwoordigen gecommiteerden niet hebbe connen ingebracht worden, is wederom besloten ende den deputatis classium gelast dit met haere classe te verspreken, opdat d'advijzen der classen op den naestvolgenden synodum moghen ingebracht worden.

Besluitingen over de gravamina deses teghenwoordighen synodi.

6. *Opt 1^e gravamen class. Leovard.*¹⁾ — Een yeghelijck classis ende dienaer desselven sal toesien ende bevorderen, dat sonder onderscheydt soowel over groote als cleyne personen oft ledematen haer verloopende de kerckelijcke discipline geoeffent werdde.

7. *Opt 2^e gravamen.* — Is besloten, dattet placacet van de hooghe overheyte gegeven angaende de sendinghe van de jonghe juecht op Jesuijtsche scholen sal versocht worden ter executie moge gestelt te worden.

8. *Op het 3de ende 4de gravamen.* — Het synodus heeft raadsaem gevonden te verkiesen wt die tegenwoordighe volmachten van elcken classe een dienaer, dewelcke tesamen na doorlesinghe der acten der nationalen synoden ende consideratie van den tegenwoordighen stant der kercken in desen lande sullen concipieren een sekere forme van verbeteringhe ende herstellinghe der vervallen goeder ordeninghen, twelck sy geconcipteert hebbende daerna den synodo tegenwoordich sullen voorstellen om over tselfde te statueren na haer goetduncken, ende na dat sy sullen raatsaem vinden.

9. *Den 6^{en} Martij.* — Is gelesen den brief SIBRANDI VOMELII aen den synoden gedateert ende overgelevert.

10. Is insgelijcx gelesen tconcept van de hooftpuncten der verbeteringhe, van den ses gedeputeerde dienaeren ontworpen.

11. Twelck gedaen sijnde heeft synodus raatsaem gheacht oock ses ouderlinghen, wt tegenwoordighe volmachten van yeder classe een, by de boven genomineerde ses dienaren te voeghen om over het geconcipteerde ende voirgestelde concept noch eens te besoigneren, daer by oft af te doen oft te veranderen, na haer raatsaem ende noodich sal duncken te wesen. twelck dan by geschrift gestelt sijnde wederom den synodo soude punctuelijck voirgelesen worden.

12. *Op het 5^e gravam.* — Hierentusschen is tsynodus voortgegaen int verhandelen der anderen gravaminum, waerover besloten is als volght.

Men sal versoucken an de E. heeren vernieuwinghe ende executie der placaten gegeven tegen de ongeregeltheden, die in den echtenstaet beghaen worden.

13. *Opt 1^e gravamen clas. Franequeranae.* — Angaende tgene strijdich in d'acten der synoden deser provincie schijnt te wesen, is de saecke

¹⁾ Deze marginalia zijn door den scriba bijgeschreven.

opgeschort, totdat een nationalis synodus gehouden sal sijn, waervan tegenwoordich groote ende goede hope is.

14. Nopende het 2de gravam. Franekeranae ende het 12^e Bolsvard. classis, die het synodus verstaet een intentie te hebben, te weten ofte de gecommiteerde der E. heeren Staten in synodis behooren te hebben vota definitiva, hebben de teghenwoordighe gecommiteerde der E. heren verklaert. dat se tot noch selve dese meyninghe van hare tegenwoordicheyt niet hebben gehadt dan sulkeken gevoelen, als hare commissie medebrenghet, onderdes latende dese vraghe ongeventileert. Laet daerom synodus de saecke by oude gewoonte.

15. In de conformiteyt vant afwijzen oft ontfangen der ouderlinghen in de classicale byeenkomsten sal men sick reguleren na de voirgaande resolutien der synoden hiervan genomen.

16. *Het 6^e gravamen Franeg. classis.* — Alsoo tsynodus de ontbiedinghe des magistraets, die ledematen der gemeente sijn, tweemaal jaers in de classen om daer van haer ampt ende officie vermaent te worden niet siet seer stichtelijck ofte profijtelijck te sullen sijn, soo heeft het besloten, dat men den magistraet soewel andere als ledematen op alle andere ende voeglijke middelen van haer ampt sal vermanen ende anspreken.

17. *Opt 1^e Bolsvard.* — Het synodus bekent wel, dat de Wederdoopers ten ansien van haer ongodlijck gevoelen ende leere vant ampt des overheys hadden verdient met weygeringhe van int recht ontfanghen te worden gestraft te sijn, dan siet niet, dat voir dese tijt ditselve soude connen gheeffectueert worden.

18. 2. — De onderovericheden sullen demoedichlijcken versocht worden, dat haer believe ter executie te stellen de mandaten, ghegheven tegen d'onwettelycke huwelijcken der Wederdooperen, ende soo dese in faulte bevonden worden, sal dit an de hooghe overheyte gemonstreert worden.

19. 4^e. — Is geen middel voir dese tijt gesien, daerdoor de besitters der beneficiegoederen oft landen by versteck haerder zaten ende landen tot gehoir des godlijcken woorts, gebruyck der h. sacramenten etc. gedrongen soudon connen worden.

20. *Opt 5^e ende 7^e gravam.* — D'executie der placaten tegen de Papistische schoolmeesters sal by den classen ernstich versocht ende ghevordert worden, als oock insgelijcx van de kerkvoechden, dat die ledematen der gemeente oft liefhebbers der religie behooren te wesen.

21. 8. — Den E. heeren Staten sal ernstich geremonstreert worden de *timmeringhe* der Mennonitische kercken oft plaetsen, daer sy openlijke exercitien haerder religie houden, ende versocht den E. heeren gelijve doch sulcx tegen te staen ende beletten.

23. 1) Aengesien de meeninge oft intentie van die vraghe des 10^{en} gravamen classis Bolsvard., oft men het synodum van Harlingen 1603 gehouden sal houden voor een wettelijke vergaderinghe oft niet, niet en is ghebleken nochte van den gecommiteerden des Bolswarder classis angewesen, soo is de vraghe ongeroert ghebleven.

24. Insgelijcken ist inhoudt des 11^e gravam. vant voornoemde classis (daer gevraeght wordt. oft een sententie, tegens een dienaer absent ende onverhoirt sijnde gevelt in een synodo opt angeven van partijen, daer het meestendeel der dienaeren ende ouderlinghen verclaert hebben geen kennisse der saecken of des persoons te hebben, formelijck ende onpartijdich behoort gheacht te worden oft niet) van synodo geacht sodanich te sijn, dat het onnodich was daerop te antwoorden oft beslyuten, tensy het int particulier verclaert worde.

25. 2^e *gravamen classis van de 7 Wouden.* — Het classi van de 7 Wouden is belast, dat sy eerst int particulier haer uysterste devoir doen met soodanighen eenen dienaer, wiens huysvrouwe de ghemeynte Christi versmadet ende daertoe niet wil geleydet worden.

26. 5^e. — De resolutien ghegeven tegen de misbruycken, begaan int papegaeyschieten oft dierghelijke dinghen, sullen versocht worden geexecuteert te mogen worden.

Den 7^e Martij.

27. Na dese voorgaende gedane beslyuttinghen soo is wederom voirgelesen het project, van de bovengestelde personen geraemt ende verandert, soo sy goetgevonden hadden, ende is een yegelijck stuck desselven punctuelijcken wederom in den synodo voirgesteld ende gelesen.

28. Twelck gedaen sijnde is gevraecht, oft oick de gecommiteerde deses synodi na vermogen harer commissien souden macht hebben om hier *finalijck* over te beslyuten, dan oft sy hiervan eerst rapport souden moeten doen an hare classen respectivelijck. Op welck geantwoort ende besloten is van synodo:

29. Dat sulcx van haer can ende behoirt ghedaen te worden sonder rugspraeck der classen ende dat om goede, hooge ende warachtige oor-

---

1) Dit moest 22 zijn. Daardoor zijn al de volgende nos. ook opgeschoven.

saecken, onder welcke dese mede sijn: 1. de hooge nootwendicheyt ende necessiteyt deser sake; 2. omdat de gecommitteerde hierover besluytende niet treden buyten de palen haerder procuratien, angesien sy besluyten sullen over puncten, die eensdeels wdruckelijck in gravaminibus sijn vervatet (als int 3 ende 4 Leovard. classis, Doccumanae ende andere te sien is), anderdeels overeencomen met Gods woort, gebrueck der Nederlandsche kercken ende acten der nationalen synoden, ende eyndelijck gerichtet sijn na de tegenwoordige staet der kercken onder ons.

30. Hierna is geresolveert op de puncten des concepts ende besloten, als hierna volgt.

Concept inhoudende de maniere van reformatie ende herstellinge van de vervallene kerckenordeningen in onsen vaderlande, den synodo voorgesteld, ende de besluytingen daerover gedaen.

32. 1) Tot herstellinge van de vervallige staet der kercken in desen lantschappe is bevonden noodich te letten op de verbeteringe deser volgende abuysen:

33. ten 1^{en} dat vele plaetsen niet voorsien werden met de bedieninge des godl. woorts, daerdoor de menschen vervallen in godloosheyt, ketterijen ende allerleye vervremdinghe van den waeren godsdienst;

34. ten 2^{den} dat onbequame dienaers tot den dienst der kercken toegelaten worden;

35. ten 3^{den} dat onbequame dienaers in den dienst der kercken doir seer schadelijcke slappicheyt worden geduldet ende niet nae nootwendicheyt gestraft;

36. ten 4^{den} dat seer ergerlijcke onordeningen, diffidentien ende partijdicheden tusschen dienaers ende classes genomen, gevoedet ende verspreydet worden.

37. Om nu d'inconvenienten, die uyt dese geseijde oorsprongen voortcomen, te verhinderen sullen ghebruyckt worden dese volghende middelen.

Opt eerste.

38. Dat de E. heeren Gedeputeerde deser provincie versocht worden om een ernstige ende gestrenghe anschrijvinge te doen aen alle vacerende plaetsen, alwaer geen apparentie gemaect wort van vrywillighe beroupinge tot beroep van dienaers, ende in cas van versuymenisse te dreygen met formele assignatien, ende waer, alschoon die combinatie ware gedaen, bevonden wort geen middelen van onderhout te sijn, dat de E. heeren Gedeputeerde gelijve wt slants middelen kerckendienaers te gagijeren

1) M. z. 31. Zie noot 1 op vorige blz.

ende, daer gheen genoegsame middelen mochten sijn, sooveel daerop te legghen, als tot redelijk onderhoud der dienaren mochte noodich sijn.

Dit is van den gantzen synodo geapprobeert ende bevestigt.

39. Dat opt stuck der alumnen alsulcke ordre werde gestelt, dat se vermoedelijk tot geen ander fine gehouden worden als tot bestellinghe des kerckendiensts, ende dat daeromme aen den E. heeren volmachten versocht worde continuatie van het ampt der curatoren academiae, ende specialijk dat denselven uytgedruete last ende instructie gegheven werde om de onbequame alumnos af te stellen ende andersins in desen tot dienst van Gods kercke alsoo te disponeren, als sy doir examen ende informatie sullen bevinden te behooren.

Hierover heeft synodus besloten als vooren.

40. Alsoo door groot ende droevich gebreck van goede dienaers de voornoemde middelen niet genoegsaem sullen connen sijn om so spoedelijk de vacerende plaetse te versien, alst wel te wenschen ware, dat nochtans tusschendien de naestgelegene dienaers des classis met beurtelijke dienst de ingesetene van de ledighe plaetsen sullen na vermogen gerijeven met de verkondinge van Gods woort, medenemende procuratie des classis. Ende opdat doirdien geen versuymenisse int beroepen gevoedet werde, sullen d'ingesetene voorss. van eenen yghelycken dienaer, daer ter plaetsen als voren comende, ernstelijk werden vermaent tot beroepinge ende by faulte van dien gewaerschuwet van de nootwendicheyt der assignatie, ende sullen bysonderlijk de liefhebbers van Gods woort ter plaetsen sijnde neerstelijk tot vordering van desen werden geinduceert.

Dit is insgelijcx vant synodo geapprobeert.

Op het 2de abuys is geraemt dit remedium.

41. Dat neerstelijk gelet werde op het inhoud des 1^{en} art. des synodi Dordracensis, waerinne de bequaemheydt examinandi claerlijk na gront van Gods woort wort uytgedruet met dese woorden: Men sal overal toesien, dat bequame personen tot den dienst des godlijcken woordts beroepen worden, ende daeromme en sal men niemanden benoemen dan deghene, die men genoegsaem beproeft heeft, dat sy reijn sijn in de leere ende oprecht van leven, met ghaven om andere te leeren verciert ende een goet ghetuygenisse binnen ende buyten der gemeente hebben. Ende om dit te effectueren sal bysonderlijk gedaen worden een conscientieus, sorchvuldich ende getrouw examen sijner kennisse ende ghaven.

42. Daerom ten 1^{en} ghene alsdanige instructie den examinandos sal werden gedaen, die tot bedeckinge haerder onbequaemheyte mochte strecken.

43. Ten 2^{den} alle commiscratie met de tijtelijke behoeflicheyt, sinistre

affecten ende gonsten van bloetverwanschappen ende anders vermijdet ende verboden sullen sijn, doir dewelcke onbequame dienaers mochten den kercken opgedronghen worden. Oick sullen in den examine van leere, doch principalijk van leven d'ouderlingen present sijn. Sal insgelijcken geen classis mogen examineren oft tot examen toelaten, die om goede redenen van anderen classen sijn afgeslaghen.

Dese dinghen sijn als boven vant synodo gheapprobeert.

Op het IIIe abuys.

44. 1^e Remedie, dat na luyt des 38 art. synodi national. Hagensis ende 13 Dordr. ende 30 Middelburg. de praeses der classicale vergaderinghen een yeghelijk dienaer afvrage: 1. oft kerckenraet neerstelijck werde onderhouden; 2. oft de kerckelijke discipline werde geoeffent; 3. oft tnachtmael werde gehouden; 4. oft armen ende scholen werden onderhouden; 5. oft nootwendige visitatien gedaen werden; 6^{en} oft doir onmatich wtrejisen des dienaers de kercke eenige schade lijde; somma, van alles dat tot welstandt sijner kercken dienen.

45. 2. Dat sulcx in presentie van eens ijeghelijcx dienaers ouderlingen geschiede.

46. 3. Dat ten minsten sjaers tweemaal solemnelijk in presentie meest aller ouderlinghen censura officii et morum gehouden worde, ende alsdan dienaers ende ouderlingen, daerinne het noodich wort bevonden, werden gecensureert.

47. 4. Dat d'absentie der ouderlinghen soo in alle als besonderlijk de gemelte versamelinghen (nisi causa) werden gecensureert soowel als d'absentie der dienaeren, op dewelcke bysonderlijk in alle vergaderingen moet gelettet worden, dewelcke dienaeren, sooveel genoegsaem sijn sal, haren ouderlingen den tyt der classicale byeencomsten sullen aendienende ende in cas van versuymenisse werden gecensureert.

48. 5. Dat nae besluytungen der nationalen synoden, 38 Hagens., 31 Middelburg., 14 Dordrac. in stuck van vergaderinge in alle classen by gebeurte van een yeghelijk een corte propositie geschiede, dewelcke van allen broederen eensamentlijk werde gewogen ende na noot gecensureert, welverstaende dat indien sommige van sonderlinge onbequaemheyt suspect sijn, dat den classi belast sy oick met inbreuck der gebeurten sodanigen propositien te imponeren na speciale goetdunckingh. Ende alsoo de verhandelinge van een voorgestelde stuck der leere dienstich is tot ondersoekinghe ende oefninghe der dienaeren, sal goet sijn, dat somtijts de propositien werden achtergelaten ende van praeside per vices een yeghelijk dienaer een thema werde gegheven cortelijck uyt Gods woort te bevestighen ende op der broederen tegenworpinghen alles in oprechticheyt ende vrede

te antwoorden. Connen oick wel de propositien ende dese tsamensprekingen over een stuck der leere by gebuerten geschieden. Ende sal de praeses van beyden niet vry sijn, denwelcken van scriba insgelijck eenich stuck der leere can werden geordineert. De oplegginge van propositie oft verantwoordinge eenichs leerstucx sal int eynde der gehoudene classen geschieden om bereyt te sijn tegen de naestvolghende vergaderinge.

49. Hierop tsynodus gelet hebbende heeft besloten, dattet exercitium der propositien een yeder classi vry sal gelaten worden om tselfde te onderhouden ofte, soo sy haer daerin beswaert vinden, eenich ander middel te vinden, twelck tselfde eynde ansiet ende intendeert.

50. 6^{en}. Dat het 13 artijckel Hagens. ende 65 Middelburg. van die sonden, die opschortinghe oft afsettinge eens dienaers verdient hebben, neerstelijck onderhouden werden, aldus luydende: Voorts onder de gewone sonden, die weerdich sijn met opschortinghe oft afsettinghe van den dienst gestraft te worden, sijn dese die voornaemste: valsche leere oft ketterije, openbare scheurmakinghen, opentlijcke blasphemie, simonie, trouloose verlatighe syns diensts oft indringinge in eens anderen dienst, meendicheyt, eebreuck, horerije, dieverye, geweld, gewoonlijcke dronckenschap, vechterije, vuyl gewin, cortelijck alle de sonden, die den autheur voor de werelt eerloos maecken ende in een ander ghemeen lidmaet der kereken der afsnijdinghe weerdich souden gherekent werden.

51. Ten 7^{en} alsoo nietmin hier als in de anneminghe der dienaren onbehoirlijke commiseratie ten regart van tijtlijck behoef ende bloetverwantschappen seer schadelijck valt, dat deselve vermijdet, verhindert, verboden ende gestraft sullen sijn.

Dit heeft het synodus verklaert haer te behagen als noodich ende recht.

Opt vierde abuys.

52. 1. Dat praeses ende scriba annui in classibus sullen verkoren worden om van alles beter kennisse te draghen, in welcker absentie een vicepraeses oft scriba met gemeyne stemmen verkoren werde ende dit ter tijt sulcx onraatsaem oft onnodich bevonden werde.

53. Het besluit des synodi over desen is geweest, dat soverre de tijt van een jaer sommighe classen mochte schijnen te lanck te sijn om redenen, dat haer gheoirloft sal syn deselve te verkorten doch niet onder de tijt van drye maenden.

54. 2. Dat alle acta van een ijeghelijck classicale vergaderinghe te boeck geteeckent voor het scheijden gelesen worden, opdat eenen yeghelijcken vrijheyt hebbe daerover sijn goetduncken op omvragen te verklaren.

55. 3. Dat praeses classium na de besluytingen der nationale synoden 32 art. Hag., 26 Middelburg. de kibbelingen ende twistingen in classe

beduinge ende ingevalle van ongehoirsamheyt haer heete uytgaan ende terstond die censureren.

56. 4. Dat die deputati classium, die op desen synodo sijn verschenen, ernstich rapport sullen doen in haere classen ende nomine synodi vermanen tot vrede, eenicheyt, liefde, aflegginghe alles waentrouwens ende vermijdinghe aller onordeninghen in classicale byeencomsten ende bemiddelen, dat hierentegen doende neerstich mogen gestraft worden.

57. 5. Alsoo goede ende neerstighe opsicht noodich is om dese christelijke besluytingen soot behoort in train te brenghen, is van de broederen op desen synodum versamelt hoochnoodich bevonden, dat vier personen, twee dienaers ende twee ouderlingen, gelast sullen worden:

58. 1. Om ten 1^{en} cloecke omsieninghe te doen op d'onderhoudingen van dese voorgemelde verbeteringe van den staet der christelijcker kercken; 2. waer sy hierin oft in andere rijsende onordeninghen ende swaricheden sulcx sullen noodich achten, hen ter plaetsen te verwoegen ende doir middel van goeden raadt, advijs, vermaningen oft inductien tot wechneminghe aller kerkelijcke onordeningen ende rijsende verschillen te arbeyden met alle mogelijke neersticheyt. Sullen oick een yghelijck kercke in steden ende ten platten landen ende alle classen vrijheyt hebben om de voors. vier personen te ontbieden, haren advijs ende goeden raedt gebruycken, daerin sij des sullen noodich hebben. Ten 3^{den} sullen dese 4 personen sonder versuymenisse by de E. heeren Gedeputeerde Staten der lantschappe versoucken, tgene haer van synodo opgeleght is te versoeken. 4^{en} Sullen dese mannen anvanckelijck op desen synodo verkoren werden, twee wt den classe van Doocum, alwaer tsynodus verleden jaer is gehouden, een dienaer ende een ouderlingh, ende twee wt classe van Leeuwarden, alwaer nu tegenwoordelijck tsynodus gehouden wort, insgelijcx een dienaer ende een ouderlingh.

59. 5. Sullen jaerlijcx 2 van dese vyer mannen afgaan in sulcker ordre, dat die twee, die uyt den classe van Doockum sullen ghecoren worden, na verloop deses jaers sullen afgaan ende in haer plaetse twee, een dienaer ende een ouderlingh, gestelt werden op den toecomenden synodum 1606 wt den classe van de 7 Wouden. In den navolghenden jare 1607 sullen de dienaer ende ouderlingh, die wt den classe van Leeuwarden op desen tegenwoordigen synodo sijn gecoren, moeten afgaan ende in haer plaetse van synodo Snecana een dienaer ende een ouderlingh worden gekoren, ende alsoo volghens naer de ordre der classen.

60. 6. Sullen dese vijer mannen gecoren worden in verminderinghe des getals der gewoonlijcker deputaten synodi met desen onderscheyt, dat d'andere acht deputati na ouder usantie gekoren sullen worden van de

volmachten der classen respectivelijck, maer dese 4 mannen sullen wt de classen als boven van de geheele synodale byeencomste verkoren werden.

61. 7. Welverstaende dat de volmachten der classen, die op den synodo verschijnen, wt welcken de 4 deputati gekoren sijn, geene andere deputatos synodi benefens dese sullen hebben te kiezen.

8. De 2 blijvende sullen gehouden syn op den synodum persoonlijck te verschijnen ende rapport inbrengghen van tgene by hen gedaen sijnde aldaer dienstich is verklaert te sijn, oft andersins den broederen des synodi remonstreren, sulcx als sy van de toestandt der kercken aldaer noodich bevinden om van hen verhaelt te worden. Ende oft den synodo wel vry sal staen haer advijs ende raadt in voorvallende swaricheden te eysschen, sullen sy nochtans geen suffragia hebben meer als eenich ander dienaer, die op den synodo van den classen niet gecommitteert sijnde als toehoorder verschijnt. Sullen oick de vergaderinghe bijblijven tot aen het eynde om in haer lasten na den wille des synodi hen bequamelijck te connen richten.

62. 9. Dewijle dese 4 personen niet verders in haren ampt sijn gelastet als tot goeden raet, inductie ende vermaninghen, wert haer opgeleght, so wanneer sy door sulcx niet connen uytrichten ende het de sake van haer wort verstaen te verheyschen, dandere 8 deputatos synodi tot hen te roepen ter plaetsen, daer het hen noodich ende raetsaem sal duncken, om also met denselven maeckende het volle collegium der deputaten synodi na older gebruyck te disponeren.

63. 10. Maer ten eynde niemant wt vermijdinghe der oncosten sich desen nootwendige last ontrecke ende also tgantsche werck daerdoor vervalle, is raetsaem gheacht uyt naem van dese vergaderinghe de E. heeren Gedeputeerde Staten seer beleefdlijck ende onderdanichlijck te versoucken, dat hen wilde gelijeven niet swaer in conformiteyt van de provincie van Suyt ende Noorthollant oft in forme van vacatien, maer een alsoo soberen onderstant uyt liefde van den welstandt der kercken onses Heeren Jesu Christi tot dese sake te vergunnen, als hun E. milde discretie souden moghen selve goetvinden. Ende sullen die 2 blijvende deputati int sluyten des synodi de gantsche vergaderinghe pertinente rekenschap doen van ontfanghene ende uytgegevene penningen, by de 2 afgaande mede geteyckent.

64. 11^{en}. Eensdeels om de vredelijcke staet aller classen te bevorderen, anderdeels te crachtiger verrichtinghe van tgunt hierboven tot redres van de staet der kercken in dit lantschap is goetgevonden, dat de E. heeren Gedeputeerde Staten nomine synodi tegenwoordich versocht sullen worden om tgene wt anmerkinghe van de hoochdringende nootwendicheyt (als boven) is geraemt, ter opbou van Gods kercke tapproberen ende een ernstige anschrijvinge te doen aen allen classen, daerinne op die appro-

batie deser voorgenomene verbeteringe ernstelijk vermaen gedaen worde tot vrede, liefde ende eenicheijt, verhoedinge aller onordeningen, twisten, wantrouwen ende specialijk tot achtervolginge van tgunst hier is besloten in desen synodo, met communicatie van de ongunst ende straffe over de ongehoirsame oft verachters deser goeder ordeningen. Ende also uyt wichtige ende veelvoudige redenen dit synodus dese kerckelijke forme van verbeteringe der ingecropene abusen in oprechter ende onpartijdige conscientie als voor den aenschijn des Heeren sittende heeft met sonderlinge eenhellicheyt besloten, sal deselve niet verandert oft ingebroken worden sonder sware ende wichtige oirsaken.

65. 12. Ende byaldien dese voorgemelte middelen van verbeteringe op den toecomstigen synodo (des men contrarij verhoopt) bevonden werden geene oft geringe vrucht geschact te hebben, gelijk sulcx doir remonstrantie der meergemelte twee blijvende deputaten oft andersins sal comen te blijcken, dat de volmachten deses synodi haere classen respectivelijk sullen aendien, dat sy haer volmachten, die sy op den toecomstighen synodum *Sylvanam* sullen senden, volcomene last ende instructie sullen gheven om alsdan instructie daertoe hebbende van hare classen tot dese 4 personen te versoucken twee publijcke personen sijnde leden der kereken, een wt het collegie der heeren Gedeputeerde, een wt den Hove van Vrieslandt, welker nominatie gedaen worde in synodo als d'andere deputaten gecoren worden, die met haer ernst ende autoriteit bemiddelen, dat dese voet der verbeteringe te crachtiger effect sortere. Daerop de E. heeren Gedeputeerden van den synodo alsdan sullen begroetet worden om sulcke nominatie, by de kercke gedaen, ten aensien van den noot der saecke te approberen.

66. Dit alles heeft het synodus oick gelijk het voorgaande eendrachtich geaprobeert ende voor goet ende nootwendich angenommen.

67. *Opt laeste gravam. class. Doccum.* — Aengaende tlaeste gravamen des classis van *Doccum*, dat synodus wil letten op de bedroefde staet der gemeente van *Collum*, heeft synodus besloten, dat die 4 gecommitteerde mannen, soo haest als mogelijk sal sijn, haer tot *Collum* sullen transfereren om informatie te nemen van de saecke ende vant leven ende wandel *HENRICI ALPHONSII*, item om versoeninge met den sijnen te raemen. Ende soo sulcx ommogelijk sijn sal, sullen sy arbeyden, dat *ALPHONSII* aldaer wechgenomen ende die van *Collum* met eenen anderen dienaer versorcht worden.

Over de andere gravamina van de Wederdoopersche secten is niet besloten om het anstaende nationael synodus.

68. Alsoo voor den synodo gecomen is sekere discoort ende verschil

hangende tusschen HENRICUM ALPHONSIUM, dienaer te Collum, ende den classen van Dockum belangende sekere sententien van suspensie ende continuatie van dien suspensien, van den classe over HENRICUM voornoemt gevelt, ende synodus gehoirt ende gesien heeft, tgene van wederzijden hierover schriftlijk ende montlijk ingebracht is, ende oick rijpelijk gelet ende gemerckt op tgene hier angemerct behoort te worden, heeft eyndelijk verklaert ende verclaert mitsdesen: 1. dat de suspensie ende continuatie van suspensie van dato den 17 Decembris over HENRICUM by den classen gedaen crachteloos sy; 2. dat desniettegenstaende HENRICUS voorsz. hier in synodo gecensureert ende tot schultbekenninge sal gehouden worden van sijn roeckeloos ende onordentlijk doen, begaen in een sekere huwelicxproclamatie ende copulatie, in deselve sententie van continuatie gementioneert; 3. dat insgelijcx ALPHONSIUS voornoemt hier in synodo sal schultbekenninge doen ende vergevinghe begheeren van tgrunt hy tegen SIXTUM GELLII mishandelt heeft ende bekennen, dat hy van SIXTO niet en weet als eere ende deucht.

69. De gecommiteerde van den classe van Doccum ende ALPHONSIUS gehoort hebbende haer voirlesen dit besluit des synodi hebben tselve anghenomen ende genoeggedaen.

70. tSynodus gehoort hebbende de clachte BERNARDI FULLENII, gedaen over sekere injurie ende leelijke lasteringe (alsdat hy crimen falsi soude bedreven hebben) aen ende tegen sijn persoon begaan, ende ter contrarie gelesen ende gehoort hebbende soo schriftelijke getuygenissen van sekere geloofwaardighe dienaren SUFFRIDO SUFFRIDI ende JOANNE CORNELII als mondelijke verklaringe van mijn E. heere EPO JACOBS JUCKAMA tegenwoordich, heeft bevonden ende mitsdien verklaert BERNARDUM voorgeseyt teenemael onschuldich te sijn aen de voirgenoemde misdaet ende lasteringe, besluytende volgens, dat d'acte hiervan, in classicael boeck van Franeker geteekent, wtgedaen ende wechgenomen ende telassis hierover gecensureert ende vermaent sal worden van sodanich doen hierna sick te wachten ende op te houden.

71. Voorder sullen die 4 mannen, van desen synodo hierna verkoren, JOHANNEM HILLEBRANDI ende SIBRANDUM VOMELIUM voor sick roepen in classe Franekerana ende hierop verstaen, ende na dat sy sullen bevinden deselve schuldich oft onschuldich te sijn, met haer te handelen ende procederen.

72. SIBRANDO VOMELIO is nomine synodi angedient, dat van sijne sake gehandelt soude worden ende daerom aen hem begheert, dat hy present wilde blijven. Waerop hij geantwoort heeft, dat hem niet moghelijk was

te blijven, ende dattet synodus wel gesien hadde, dat hy tegenwoordich geweest was. Ende is alsoo vertrocken.

Den 9^{den} Martij.

73. tSynodus, gelet hebbende op den inhoud van den brief van SIBRANDO VOMELIO aen synodum overgelevert ende voort opt gantze doen ende voornemen VOMELII voornoemt, heeft hierover besloten ende is geadviseert als volgt.

74. 1. Dat de 4 gecommiteerde mannen sullen SIBRANDUM VOMELIUM nomine synodi censureren ende tot schultbekenninge houden ende doen aennemen ende beloven, dat hy voortaan van sulck doen ende diergelijke partije te drijven met schrijven, spreeken oft andersins sal ende wil ophouden.

75. Ten 2^{den} sullen dese mannen versien sijn met missive van de E. heeren Staten, tot den voorgaenden fine dienstich.

76. 3. Sullen sy hem voorstellen, oft hem niet soude gelieven van sijnen dienst af te houden, ende dat hy met een onderhout versorcht mochte worden. Ende ingevalle hy sulcx weygert te doen, sullen de mannen voornoemt kennisse nemen wt gehoor sijner predicatien, oft SIBRANDUS voornoemt vermits sijnen ouderdom ende andere swakheden noch voortaan stichtelijk de gemeente soude connen dienen, ende daerin dan disponeren, na dat sy noodich ende goet sullen bevinden te sijn.

77. 4. Is besloten, dat deselfde 4 mannen mede sullen nemen een missive van de E. heeren Gedeputeerde Staten aen den classen van Franeker om dat te vermanen om voortaan alle partijsschap ende onordeninge te beteren ende neerstelijk te vermijden.

Particuliere beschuytingen synodi.

78. 1. De E. heeren IPO JACOBZ JUCKAMA ende JOHANNES SAKAMA sullen haer best doen om de hangende geschillen tusschen den E. grietman HOTTJNGA ende HIERONYMUM HONERBRINGA te beslechten, twelck soo doir haer niet sal connen geschieden, sullen sy versterckt met de vier gecommiteerde mannen deses synodi de saecke te Franeker in de classicael plaetse soecken af te doen.

79. 2. Het classis van de 7 Wouden sal die van de Jouwere helpen solliciteren om eenich onderhout voor eenen dienaar te become.

80. 3. De gecommiteerde deses synodi sullen haren classen andienen, dat se voorsien, datter sodanige donckere gravamina tot synodum niet gesonden worden, welke generalijk vraegswijse gestelt sijnde nochtans sonder verklaringe van eenighe int particulier verstaen worden ende

volghens de generale besluytingen daerover gedaen tot yemants profijt int particulier getrocken ende geduydet worden.

81. 4. De E. heeren Gedeputeerde sal van de 4 mannen wel ernstelijck geremonstreert worden om groote ende wichtige redenen, dat de persoon van HARMANNUS ELCONIUS, gewesene dienaer te Harlingen, sijnde een leeraer der Wederdooperen. sijn dienst verboden worde.

82. 5. ALPHONSIO, dienaer te Collum, sal nomine synodi belast ende geschreven worden, dat hy in saecke der kerckenordeninge ende regeeringe oft andersins betreffende der kercke niet tentere ofte by de hant neme, voor de vier gecommiteerde aldaer geweest ende van sijne saecke ende de ghemeynte van Collum sullen gehandelt hebben.

83. 6. Alsoo dominus JOHANNES BOGERMANNUS f., praeses tegenwoordigen synodi, hem mede beclaechede, dat in het classicael boeck van Franeker voir eenen tijt in sijn absentie sekere articulen te sijnen laste gestelt ende angeteeckent waren, ende nochtans uyt de missive, geschreven an den deputaten synodi te Harlingen, ende derselver verklaringe, gedaen den 18^{en} Martij 1603, verthoonde van sijn onschult ende onwaerheyt der voorgementioneerden articulen, is geresolveert, dat insgelijcken deselve articulen wt den voergenoemden boecke van den classe te Franeker geroijeert sullen worden.

7. Alsoo gebleken is uyt seeckere remonstrantie in synodo verthoont de seer groote liberteit in de exercitien van de Papistische religie, is besloten, dat dit van de 4 gecommiteerde ernstich den E. heeren geremonstreert werde om daerin te remedieren.

Hierna is synodus getreden tot verkiesinge der 4 mannen, nu etlijke-malen gementioneert, ende sijn uyt Doocumer classe verkoren: D. BARTHOLOMAEUS BILLERBEKE, dienaer te Buytenpost, SJBREN PIETERS, woinende te Sijbrandehuijs als ouderlingh; wt classe van Leeuwarden: D. REGNERUS HACHTINGIUS, dienaer te Leeuwarden, ende den E. heere JOHANNES SAKAMA als ouderlingh. Ende ofte gebeuren mochte, dat eenige ofte een deser mannen voir d'expiratie sijns tijts in dese beroupinge quamen te sterven oft te vertrecken, heeft synodus besloten, dat alsdan van den classe, wt welck sy geweest sijn, haere plaetse met andere van denselven classe daertoe gekoren vervullet worden.

De namen der 8 andere deputaten des synodi, die tegenwoordich van de gecommiteerde der classen sijn gecoren voir desen jaere, sijn: uyt classe van de 7 Wouden JOHANNES HEPPIGIUS, dienaer tot Langweer, ende JOANNES AGRICOLA, grietman in Enweerden als ouderlingh; wt classe

Sneecana Gossunius Geldorpius, dienaer te Sneeck, ende Aesge Aesges tot Bosum als ouderling; wt classe Bolsvardiana Vibrandus Homeri, dienaer tot Schraerdt, ende Baucke Plibez tot Witmaerssum als ouderlingh; wt Franekerana Sibrandus Abeli, dienaer tot Harlingen ende Jeronymus Willems tot Franiker als ouderlingh.

Hierna is gehouden censura morum.

Ende de plaetse des toecomstigen synodi is verordoneert in classe Sylvana, ende dat op den Maendach na besloten Pinxteren in den volghenden jare 1606.

Om te versoucken by de E. heeren Gedeputeerde Staten approbatie ende hanthavinge van tgene hier in synodo is besloten sijn van synodo genomineert: D. JOHANNES BOGERMANUS, D. HENRICUS HINCKENA, D. FRANCISCUS AVERCAMPUS ende den E. JACOBUS GHENNINGH.

Is oick noch besloten, dat van den h. VAN ZWARTZENBORGH van classe van Leeuwarden redenen sullen vervordert worden van sijn uytblijven van desen synodo, ende soo hy sodanige niet sal connen genoech aenwijsen, dat hy van classe voornoemt sal gecensureert worden ende afgenomen de breucke vant pontgroot.

Ende is alsoo dit tegenwoordige synodus na gedane dancksegginge met een sonderlijke eendrachticheijt ende bethoeninge van liefde geeyndicht ende van praeside ende scriba onderteekent. Onder stont:

JOHANNES BOGERMAN j., electus synodi praeses.

FLORENTIUS JOANNIS, electus synodi scriba.

Actum den 9^{en} Martii 1603.

Gecollationeert met den principale, is bevonden daermede taccorderen. Oercondt.

FLORENTIUS JOHANNIS, ut supra. 1)